

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-004-9-12>

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОГО МУЗЕЮ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ

Москвічова Ю. О.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Важливою складовою процесу духовного відродження України на сучасному етапі є відновлення національної пам'яті, всебічне вивчення й усвідомлення кращих надбань попередніх поколінь. Особливу роль у вирішенні цих завдань відіграють музеї, котрі є скарбницею культури, невичерпним джерелом знань та являються центрами культурно-духовного відродження. В результаті переосмислення ролі музею та вдосконалення форм й методів роботи з відвідувачами у відповідності з вимогами часу, в музейній сфері відбуваються певні трансформаційні процеси. Розширення функцій музею та становлення музезнавства як самостійної наукової дисципліни, свідчать про його перетворення на особливий соціально-культурний інститут в єдності його соціальної та культурної складових. Відтак зростає інтерес науковців до діяльності музею як соціального інституту в історичному (О. Крук, Ю. Омельченко, І. Пантелейчук, Г. Скрипник), педагогічному (Т. Белофастова, К. Шрайнер, Д. Равикович) та мистецтвознавчому (О. Волкова, С. Марінова) аспектах. Істотні підходи до пізнання музею як феномену культурного й соціального життя розроблено в працях І. Іксанової, Н. Нікішина, З. Саранського. Питанням удосконалення музейної педагогіки присвячені дослідження О. Ванислової, Б. Столярова. У працях О. Гриценка та В. Солодовника обґрунтовується необхідність зміни діючих суб'єкт-об'єктних відносин шляхом перенесення акценту з музейного фонду й експонування колекцій на відвідувача, який з пасивного учасника перетворюється на активного суб'єкта та рівноправного партнера музею, коли на зміну пасивному відображенню дійсності приходить активний вплив на неї.

Метою даної статті є аналіз трансформаційних процесів в музейній сфері на сучасному етапі, узагальнення існуючих та актуалізація нових напрямів діяльності музеїв Вінниччини в контексті збереження традиційної народної культури українців.

Музей сьогодні є соціокультурним інститутом, який виконує низку функцій. Ю. Зінов'єва виокремлює наступні соціальні функції музейних установ: охоронна, інформаційна, регулятивна (регулює відносини в суспільстві), комунікативна, дозвіллева, культурно-виховна [5, с. 8]. В. Грусман, розглядаючи соціально-культурні функції сучасних музеїв, до традиційних інформаційної та охоронної функцій додає освітню, розвиваючу, розважально-пізнавальну та функцію творення. Їх інтеграція дозволяє розглядати музей не тільки в якості місця зосередження цінностей історії та культури, але і як центр духовного життя. «Функции развивающего образования и развлекательного познания способствуют преобразованию объекта музейного воздействия (имеется в виду посетителя) в субъект социально-культурного творчества» [4, с. 26]. Таким чином, зміна ролі і статусу музею в сучасних умовах призводить до трансформації функцій музею, що в свою чергу визначає розвиток науки музеєзнавства. Основними факторами трансформації музею як соціокультурного інституту, на думку І. Пантелейчук є розвиток інформаційно-комунікативних технологій, економічні й політичні зміни в суспільстві. Проте, єдиної моделі розвитку музейних закладів не існує. Як зазначає О. Беззубова, домінуючим поглядом все ж залишається той, що розглядає музей, як інститут, призначений для збирання, збереження та інтерпретації об'єктів [2, с. 14]. Однак сьогодні методів простого збирання певних предметів музейного значення вже недостатньо. В нових умовах музей поступово перетворюється на важливий культурний центр, що співпрацює з іншими соціокультурними інститутами – закладами культури та освіти, громадськими організаціями, національно-культурними товариствами, фондами, соціальними службами тощо. В таких культурних центрах діють спеціалізовані експозиції, що акцентують увагу на досягненнях різних галузей знань і видів мистецтва; спеціалізовані дитячі музеї; екомuzeї, в яких відтворюється культурно-історичне середовище з метою його збереження і т. ін. Характерною особливістю таких музеїв є поява в них, поряд з музейними, і «немuseumних» видів діяльності (проведення концертних програм, фестивалів, шоу, функціонування майстерень, відкриття сувенірних магазинів, кафе тощо). Отже, музей, як соціокультурне явище, наближається до компоненту індустрії розваг; активно розвивається дозвіллева функція [1, с. 90]. З метою розширення музейної аудиторії,

рекламування музейного продукту, а також вивчення культурних потреб відвідувачів музейні установи впроваджують маркетингові технології. До них відносяться виявлення реальних і потенційних сегментів ринку музейних послуг та ефективна взаємодія з ними; вдосконалення музейних послуг; збільшення обсягу прибутку від обслуговування відвідувачів. Як зазначає І. Пантелейчук, ефективність маркетингової стратегії залежить від «формування корпоративної пропозиції – міжмузейного співробітництва, реалізації спільних з іншими організаціями і закладами культури програм, здійснення партнерських проєктів» [7, с. 15].

На початок 90-х рр. ХХ ст. на Вінниччині діяло 7 державних музеїв. Сучасна музейна мережа Вінницької області нараховує понад 100 установ, з них 28 державних музеїв та Державний історико-культурний заповідник «Буша» Міністерства культури і туризму України. В області також діє 77 самодіяльних музеїв, 32 із яких носять звання «народний» [6, с. 236]. Провідні музейні установи регіону поступово трансформуються в соціокультурні центри, розвивають зв'язки з іншими соціальними інститутами, впроваджують інноваційні форми просвітницької діяльності. Зокрема, при краєзнавчому музеї діють «Кабінет етнографії Поділля», клуби історичної реконструкції «Білий вовк» та «Аркона», видається наукова збірка «Подільська старовина». У великій виставковій залі разом з виставками класичного формату демонструються проєкти новітніх візуальних форм мистецтва, виставки дитячої творчості, бієнале художнього текстилю «Світ у клаптику». Усталеною є співпраця музею з народними майстрами – кожного року разом з Центром народної творчості проводяться виставки декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва Вінниччини. З 2006 р. у музеї проходить обласний музейний фестиваль, приурочений святкуванню Міжнародного дня музеїв.

У річницю пошуку інноваційних форм просвітницької діяльності Вінницького Художнього музею, в 1993 р. був відкритий Салон мистецтв, який за 27 років свого існування став важливим культурним центром відомим поза межами України. В його роботі здійснюється синтез різних видів мистецтва: живопису, графіки, музики, слова. Як продовження діяльності Салону мистецтв у лютому 2009 р. відкрився «Молодіжний Арт-Салон», головна мета якого – плідна співпраця виключно з молоддю. Протягом останніх десяти років в музеї впроваджуються новітні тенденції світової музейної практики (Європейська ніч музеїв). Щорічно в художньому музеї проводяться фестивали дитячої візуальної творчості «Арт-Олімп», «Різдвяна зірка»,

фестиваль «Українська писанка», серед учасників якого етнографи, фольклористи, народні майстри. Проводяться виставки писанок не лише майстрів минулого, що зберігаються у фондах музею, а й сучасних митців (Т. Пірус, О. Верхова-Єднак, Л. Філінська та ін.).

Грамотна співпраця із ЗМІ (добре інформаційне забезпечення, надання журналістам цікавої та різноманітної інформації, розподіл в ефірі сюжетів) дозволяє підтримувати стабільний інтерес як до окремої музейної події, так і до діяльності музею в цілому.

Основними формами і методами фінансового забезпечення музейних установ у процесі їх трансформації стає ефективна законодавча база, підтримка з боку бізнесових структур (спонсорство, благодійність), власна комерційна діяльність, технології налагоджування зв'язків з громадськістю. Тільки із впровадженням нових форм і методів господарювання, сучасного менеджменту можна вирішити існуючі проблеми в музейній сфері.

Таким чином, діяльність сучасних музейних закладів, зокрема Вінниччини, проводиться в різних напрямках просвітницької роботи: науково-дослідної, експозиційної, виставкової, фондової, культурно-освітньої, методичної, організаційно-господарської. У результаті трансформації провідні музейні установи перетворюються на соціокультурні інститути, що стають потужними виховними та дозвіллевими осередками, де впроваджуються нові мистецькі проекти, проводяться фестивалі, пленери, творчі зустрічі, лекції, науково-практичні конференції, засідання круглих столів, виставки, арт-класи та майстер-класи.

Література:

1. Акулич Е.М. Музей как социокультурное явление. Социологические исследования. 2004, № 10. С. 89–92.
2. Беззубова О.В. Некоторые аспекты теоретического осмысления музея как феномена культуры. Триумф музея? СПб.: Осипов, 2005. С. 6–27.
3. Белофастова Т.Ю. Сучасний музей в культурній практиці. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. праць : наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету у 2 т. Вип. 16. Рівне : РДГУ, 2010. Т. 2.
4. Грусман В.М. Становление и развитие социально-культурных функций российских музеев : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.05. СПб., 2001. 186 с.

5. Зиновьева Ю. Взаимодействие музея и общества как социокультурная проблема : автореф. дисс. на соискание учёной степени канд. культурологии : спец. 24.00.03 «Музееведение, консервация и реставрация историко-культурных объектов». СПб. 2000. 19 с.

6. Москвічова Ю.О. Музейна панорама сучасної Вінниччини. Народознавчі студії пам'яті В. Т. Скуратівського : Збірник наукових праць [редкол. : С. М. Садовенко – голова редкол., упор., відп. за вип.; З. О. Босик – упор., відп. ред.], Київ, 23–24 жовтня 2012 р. К. : НАКККиМ, 2012. С. 235–240.

7. Пантелейчук І.В. Трансформація музею як соціокультурного інституту (XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 17.00.01. «Теорія та історія культури». Київський національний університет культури і мистецтв. К., 2006. 22 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-004-9-13>

WOULD IRONY SAVE CULTURE?

Ovchynnikova A. P.

*Doctor of Art History, Professor,
Head of the Department of Art History
and General Humanitarian Disciplines
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine*

When the era of high technology began, three famous dystopian authors of the 20th century were no longer alive. Two of them – E. Zamyatin and G. Orwell were concerned about the possibility of using the achievements of technical progress in the interests of totalitarian power. Zamyatin warned that dictators could forcibly apply these achievements for lobotomies: they would «cut out» their subjects' fantasy and, thereby, the desire for freedom (the novel «We»). Likewise, Orwell (in his «1984» novel) foresaw that a Ministry of Truth would use propaganda to force all citizens to think orderly. Only the third famous dystopist – Aldous Huxley («Brave New World») – expected big problems just from what were considered positive achievements of progress.

If Orwell was worried about the banning of books, Huxley foresaw just the opposite: there would be no need to ban books, since no one would read them. Orwell admitted that people could be deprived of information, Huxley was afraid that the flow of information would be so great that a person would not